

Pili Carbó Gisbert

**PROMOCIÓ DE LA VACUNACIÓ ANTIGRIPAL EN EL PERSONAL
D'INFERMERIA A TRAVÉS D'UN PROGRAMA D'EDUCACIÓ PER A LA SALUT.**

REVISIÓ BIBLIOGRÀFICA.

TREBALL FI DE GRAU

Dirigit per: Dra. Salvadora Blanch Callau

Facultat Infermeria.

**FACULTAT D'INFERMERIA
Universitat Rovira i Virgili**

TORTOSA 2022

ÍNDEX

Resum	1
Abstract	2
Introducció.....	3
Marc conceptual	4
Pregunta d'investigació.....	6
Objectius	7
Objectius generals	7
Objectius específics	7
Metodologia.....	7
Taula 1. Descripció de les característiques de les bases de dades utilitzades.	8
Taula 2. Criteris d'inclusió i d'exclusió	8
Resultats.	9
Taula 3. Estratègia de cerca.	9
Diagrama de flux.	10
Taula 4. Taula de resultats.....	11
Anàlisi i discussió.....	28
Conclusió.....	30
Bibliografia.....	32

RESUM

Introducció: La grip és una malaltia infecciosa respiratòria causada per un virus que cada any infecta milers de persones. La vacunació redueix significativament els casos greus i té com a objectiu disminuir l'impacte de la malaltia a la comunitat. L'Organització Mundial de la salut (OMS) aconsella aconseguir una cobertura vacunal del 75% en el personal d'infermeria i actualment no s'assoleix.

Objectiu: Aquest Treball de Fi de Grau identifica i mostra com incrementar la cobertura de la vacunació antigripal en les infermeres. Per això s'han detectat els motius pels quals les infermeres s'administren o no la vacuna de la grip i d'aquesta manera poder augmentar els coneixements sobre la vacunació i també mentalitzar els professionals de la necessitat de la vacunació de la grip. Per aconseguir-ho s'executarà un programa d'educació per a la salut.

Metodologia: S'ha realitzat una revisió bibliogràfica per tal de fer una investigació documental, a més s'ha obtingut informació de documents oficials, en les bases de dades s'han trobat un total de 386 i després de retirar els articles segons els criteris d'exclusió, han estat seleccionats 17.

Conclusions: En aquests moments es registren cobertures de vacunació antigripal molt baixes entre les infermeres. Finalment considerats els resultats, s'elaboren futures estratègies per fomentar una conducta més positiva enfront de la vacunació antigripal i poder augmentar el nombre de vacunats.

Paraules Clau: vacunació antigripal, infermeria i educació sanitària.

ABSTRACT

Introduction: Influenza is an infectious respiratory disease caused by a virus that infects thousands of people each year. Vaccination significantly reduces serious cases and aims to reduce the impact of the disease on the community. The World Health Organization (WHO) advises 75% vaccination coverage on nursing staff and is currently not achieved.

Objective: This Final Degree Project identifies and shows how to increase the coverage of influenza vaccination in nurses. Therefore, the reasons why nurses are given the flu vaccine or not have been identified and in this way they can increase their knowledge about vaccination and also mentalize the professionals about the need for flu vaccination. To achieve this, a health education program is being implemented.

Methodology: A bibliographic review was carried out in order to carry out a documentary research, in addition information was obtained from official documents, a total of 386 were found in the databases and after removing the articles according to the criteria exclusion, 17 have been selected.

Conclusions: There are currently very low levels of influenza vaccination coverage among nurses. Finally, considering the results, future strategies are being developed to encourage more positive behavior against influenza vaccination and to increase the number of vaccinated.

Keywords: flu vaccination, nursing and health education.

INTRODUCCIÓ

Cada any a la tardor arriba la grip, malaltia respiratòria vírica molt contagiosa que, per prevenir-la, disposem d'eines com la vacunació que en redueix significativament els casos greus i té com a objectiu disminuir l'impacte de la malaltia a la comunitat. En l'actualitat hi ha constància de cobertures de vacunació antigripal molt baixes entre el col·lectiu d'infermeria (de Salut, D. 2018). Es pretén incrementar-ne aquests nivells donant informació acreditada i mentalitzant aquest grup de professionals, ja que, aquests, actuen com a instrument de propagació.

La necessitat d'evitar la propagació de la grip en el personal sanitari fa que els programes de vacunació adreçats a ells siguin una part essencial de les estratègies de salut laboral als centres. Gràcies a la vacunació contra la grip del personal sanitari es podrà evitar la transmissió i propagació d'aquest virus tan contagiós (García et al.,2018).

En general, hi ha una baixa percepció del risc d'infecció pel virus de la grip i la gravetat de la malaltia, així com una manca d'informació precisa sobre l'efectivitat de les vacunes, particularment entre els professionals sanitaris. És necessari i urgent conscienciar i implicar aquest col·lectiu, tant perquè es vacunin com perquè facin recomanació d'aquesta eina de prevenció en la població (de Salut, D. 2021).

Amb la finalitat de beneficiar aquesta incidència es vol promoure la vacunació a través d'un programa d'educació per a la salut que té per l'objectiu formar les infermeres sobre la grip amb la màxima informació possible, augmentant d'aquesta manera la cobertura de vacunació entre aquest col·lectiu. Així doncs, s'han d'aplicar diverses maniobres per difondre la importància de la vacunació entre les infermeres, com ara desenvolupar noves campanyes per l'aprovació de la mateixa vacunació, distribuir tríptics i conjuntament enganxar cartells d'informació als taulers d'anuncis, o enviar recordatoris per correu electrònic. Impartir formació reglada i continua als treballadors sanitaris sobre la grip, la importància de vacunar-se durant la campanya i sobretot establir un accés fàcil a la vacunació al centre sanitari també en serien exemples (García et al.,2018). D'aquesta manera, s'espera activar una consciència de les infermeres i augmentar així les cobertures de vacunació poblacional.

“Les infermeres tenen un perill major de contagiar-se de la grip perquè atenen molts pacients que la sofreixen al llarg del brot anual” (de Salut, D. 2018), per tant, és important que es vacunin ja que la vacunació és una de les estratègies de salut pública més efectives i eficients (García et al.,2018; Institut Català de la Salut [ICS], 2019).

Aquesta acció es bàsica per tal de protegir la seva salut i per la responsabilitat davant del dret de la ciutadania a rebre una assistència segura (ICS, 2019) fet que, s'ha de tenir en compte que el virus de la grip és contagiós des d'un dia abans del desenvolupament dels símptomes i fins cinc dies després (de Salut, D. 2018).

MARC CONCEPTUAL

La grip és una malaltia infecciosa respiratòria causada per un virus que anualment afecta milers de persones, causant aproximadament de tres a cinc milions de casos greus i fins a 650.000 morts arreu del món (Ministerio de Salud [MINSAL], 2021).

Afecta les vies respiratòries superiors, apareix bruscament amb un quadre de febre (entre 38-40 °C) i s'acompanya de miàlgies (principalment zona dorsolumbar i cames), cefalea intensa que pot cursar amb fotofòbia, tos seca, astènia, dolor en deglutir, cansament i malestar general. Transcorregudes 48-96 hores des de l'inici de la simptomatologia la febre comença a remetre, els símptomes es fan més lleus i, si no sorgeixen complicacions, el quadre desapareix com a màxim en set dies. Les complicacions més habituals són la bronquitis i la pneumònia que, en determinats grups de risc, poden tenir un pronòstic greu i portar fins i tot a la mort (de Salut, D. 2018).

La transmissió es produeix per via respiratòria, es propaga en tossir i esternudar, encara que també es pot contagiar per contacte amb superfícies contaminades. El virus viu diverses hores en l'aire a temperatures baixes, motiu pel qual la grip es desencadena en els mesos de tardor i d'hivern. El període d'incubació varia entre 1 i 14 dies i, el de transmissió, des d'1 dia abans del començament dels símptomes fins 3 a 7 dies després (García et al.,2018).

Els antibiòtics no curen la grip, per tant per evitar-la tenim mecanismes que recullen actuacions de salut pública o individuals. Es recomanen mesures de prevenció com tapar-se la boca en tossir o en esternudar, rentar-se sovint les mans, procurar no reutilitzar els mocadors emprats en esternudar, limitar el contacte amb altres persones si es té malestar, febre o altres símptomes de grip i evitar el contacte amb persones malaltes (MINSAL, 2021),

però la vacunació és la mesura més eficaç per prevenir-ne la infecció i les seves complicacions.

Per aquests motius l'Organització Mundial de la salut (OMS) recomana assolir una cobertura vacunal davant de la grip d'almenys el 75% en persones més grans de 65 anys i en la població d'alt risc, així com en els professionals sanitaris. (MINSAL,2021; García et al.,2018; de Salut, D. 2021)

És essencial vacunar-se de grip de manera anual. Els antígens que es troben a la superfície del virus tenen la capacitat de mutar cada any, és a dir, apareixen nous virus de la grip i els éssers humans no es poden considerar protegits. A més, els anticossos produïts per la població gràcies a la vacunació antigripal disminueixen amb el pas del temps. Per aquests motius la vacuna de la grip es modifica anualment (MINSAL, 2021).

Les vacunes s'agrupen de forma habitual en 2 grups, les vacunes de virus inactivats i les de virus vius atenuats (García et al.,2018). Cada any l'OMS pren la decisió sobre els ceps que han de compondre la vacuna que s'administrarà l'hivern següent. La majoria de les vacunes que es comercialitzaran aquesta temporada (2021-2022) a Espanya són inactivades, contenen fraccions de virus o proteïnes víriques. Per tant, no contenen virus vius i no poden causar la malaltia de la grip. A més de les vacunes inactivades, hi ha una vacuna atenuada autoritzada i cal tenir en compte que no s'ha d'utilitzar en alguns grups d'alt risc (MINSAL, 2021; García et al.,2018). La campanya actual de vacunació a Catalunya es duu a terme mitjançant l'administració d'una única dosi de vacuna durant la campanya en la població adulta. A diferència, els menors de 9 anys que es vacunen per primera vegada, se n'han d'administrar dues dosis, amb un interval mínim entre dosis de 4 setmanes (de Salut, D. 2021).

“Tot i que la vacunació davant la grip és finançada pel Sistema Sanitari Públic, la cobertura vacunal no assoleix l'objectiu proposat per l'OMS” (García et al.,2018). Cal fer un esforç global per intentar augmentar al màxim la cobertura vacunal.

Actualment, la vacunació de la grip es fixa sobretot en l'associació del virus d'aquesta amb el del virus SARS-CoV-2, augmenta el risc de mortalitat davant la situació d'infecció de tots dos (García et al.,2018). Per tant, és important elevar la protecció contra la grip amb la vacunació en la finalitat de tenir cura de la gent més vulnerable davant d'aquestes afeccions (MINSAL, 2021).

El personal sanitari hauria de vacunar-se contra la grip per tres raons. Per una banda, es troba el fet d'estar més exposat que qualsevol altre col·lectiu al virus de la grip, de manera que el risc de patir la malaltia i les seves complicacions és més gran. A més, la vacunació s'associa a un menor absentisme laboral. Finalment, per acabar també s'ha de tenir en compte que la transmissió del virus des del personal sanitari pot originar nombrosos casos de grip entre els companys i els pacients, així com brots relacionats amb l'assistència sanitària (García et al.,2018). Vacunant-se, el personal sanitari dona un exemple que servirà a la població general per prendre consciència sobre la importància de la vacunació i augmentar la confiança en ella, així com en el mateix personal sanitari.

La població afectada i més vulnerables davant complicacions derivades de la infecció és principalment la pediàtrica i les persones majors juntament amb aquelles persones que presenten malalties cròniques (García et al.,2018). El personal d'infermeria està en contacte constant amb aquests pacients i, per tant, té risc d'adquirir la grip o produir una transmissió nosocomial.

A causa de la proximitat amb els pacients, les infermeres pertanyen a un conjunt reconegut com personal de risc davant la malaltia de la grip. Disposen de la capacitat d'educar tant els pacients com els professionals sanitaris que els envolten, això, influeix notablement en una bona cobertura vacunal al seu voltant. És important que tinguin coneixement de l'afectació d'aquesta malaltia i els avantatges que es poden aconseguir, prevenint-la mitjançant la vacunació. En conclusió, s'han de portar a terme diverses maniobres per a l'estímul de la vacunació entre aquest personal. La infermera, vacunant-se, genera un exemple que ajudarà a la població a augmentar la consciència respecte a la importància de la vacunació.

PREGUNTA D'INVESTIGACIÓ

Tenint en compte les taxes de vacunació actuals de la grip a nivell dels professionals d'infermeria, pot millorar a partir d'executar un programa d'educació per a la salut?

Aquesta pregunta està formulada a partir dels criteris FINER. És fàcil i probable de contestar perquè conte un apropiat nombre de persones. És una pregunta curiosa que presenta una nova forma d'enfocar el problema intentant resoldre-la augmentant els coneixements i aportant conclusions més recents. També afavoreix a perfeccionar l'estat present del tema.

OBJECTIUS

Objectius generals

- Elaborar un programa d'educació per a la salut per impulsar la promoció de la vacunació de la grip adreçat a les infermeres.

Objectius específics

- Detectar els motius pels quals les infermeres s'administren o no la vacuna de la grip.
- Augmentar coneixements sobre la vacunació contra el virus Influència.
- Mentalitzar les infermeres de la necessitat de la vacunació de la grip.

METODOLOGIA.

S'ha desenvolupat una revisió bibliogràfica narrativa (investigació secundària) en diferents bases de dades científiques en la finalitat de recopilar i seleccionar la màxima informació publicada a la literatura científica.

El període de cerca s'inicia el mes de desembre de l'any 2021 finalitzant el mes d'abril del 2022. Les bases de dades utilitzades són Dialnet, Cuiden, Google acadèmic, PubMed i Cinahl, en la Taula 1, aquestes estan descrites. A més, s'ha obtingut informació de documents oficials de Departament de la Salut de la Generalitat de Catalunya i del Govern d'Espanya.

Com a Termes Documentals s'han emprat principalment: vacunació antigripal, infermeria i educació sanitària a més a més de fer servir l'operador booleà AND i OR amb la finalitat de perfeccionar la cerca.

La recerca bibliogràfica s'ha dut a terme a partir dels següents criteris d'inclusió: textos tant en anglès com castellà o català, amb l'interval de publicació (2017-2022) i textos complets gratuïts. Com a criteris d'exclusió: articles publicats abans de l'any 2017, els estudis publicats en diferents idiomes que no siguin en anglès, espanyol o català i han de ser

articles complets i gratuïts. Aquests criteris estan detallats a la Taula 2. Els articles s'han seleccionat a partir del títol i del resum, i es va obtenir el text complet per una anàlisi més detallada. El total d'articles aconseguits ha sigut un total de 386, i finalment han estat revisats 17.

Taula 1. Descripció de les característiques de les bases de dades utilitzades.

BASE DE DADES	DESCRIPCIÓ
Dialnet	És un portal de difusió de la producció científica hispana el funcionament del qual es va iniciar el 2001.
Cuiden	És una Base de Dades Bibliogràfica de la Fundació Index que inclou producció científica sobre cures de salut.
Google Acadèmic	És un motor de cerca de Google enfocat i especialitzat en la cerca de contingut i bibliografia científic-acadèmica.
PubMed	És un motor de cerca de lliure accés que permet consultar principalment i majoritàriament els continguts de la base de dades MEDLINE.
Cinahl	És una base de dades especialment dissenyada per respondre a les necessitats dels professionals d'infermeria, fisioteràpia i teràpia ocupacional, així com altres de relacionats.

Taula d'elaboració pròpia.

Taula 2. Criteris d'inclusió i d'exclusió

CRITERIS D'INCLUSIÓ	CRITERIS D'EXCLUSIÓ
Textos tant en anglès, castellà o català.	Textos diferents idiomes que no siguin en anglès, espanyol o català.
Interval de publicació (2017-2022).	Articles publicats abans de l'any 2017
Textos complets i gratuïts.	Articles de pagament o subscripció.

Taula d'elaboració pròpia.

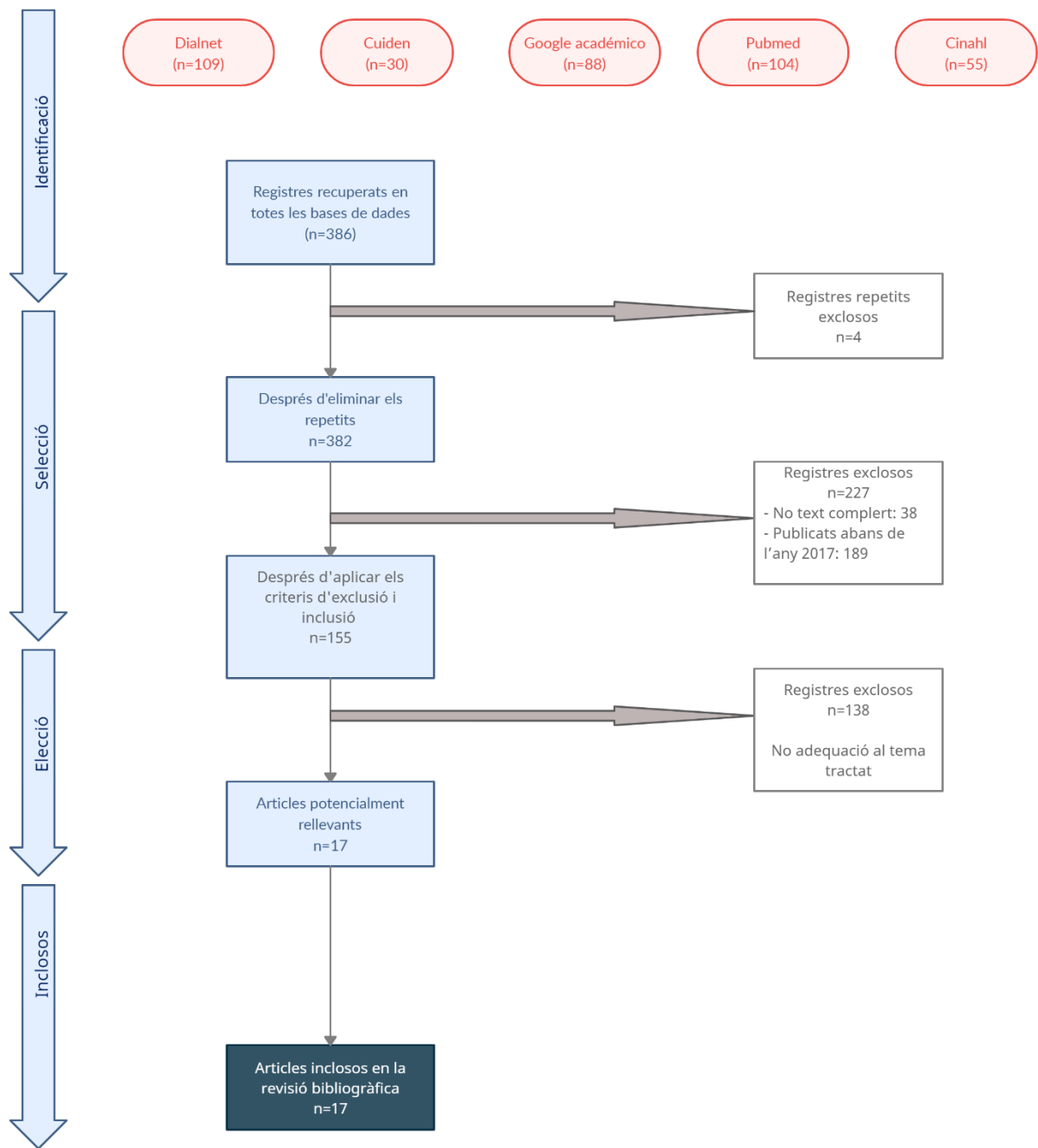
RESULTATS.

Taula 3. Estratègia de cerca.

BASES DE DADES	ESTRATÈGIA DE CERCA	NÚMERO D'ARTICLES	NÚMERO D'ARTICLES UTILITZATS
Dialnet	vacunación antigripal AND enfermería OR educación sanitaria	24	5
Cuiden	vacunacion antigripal AND enfermeria OR educacio sanitaria	6	2
Google academico	vacunació antigripal AND enfermeria AND educació sanitària	41	4
Pubmed	flu vaccination AND nursing AND health education	46	5
Cinahl	flu vaccination OR nursing AND health education	38	1

Taula d'elaboració pròpia.

Diagrama de flux.

Taula 4. Taula de resultats.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
1	Dialnet	<p>Queipo-Herías, Y., Sánchez-Zaballos, M., Zuazua-Rico, D., Mosteiro-Diaz, M., & Maestro-Gonzalez, A. (2020). Actitud del personal sanitario frente a la vacunación antigripal en el hospital de referencia del Principado de Asturias. <i>Revista Española de Salud Pública</i>, 93, e201908057.</p> <p>Disponible a: https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7676776</p>	<p>Estudi observacional, descriptiu transversal. La intenció principal de l'estudi va ser conèixer l'actitud dels professionals sanitaris de l'Hospital Universitari Central d'Astúries enfront la vacunació antigripal durant la campanya 2017-2018.</p>	<p>El personal sanitari de l'Hospital Universitari Central d'Astúries, corresponent a les categories de medicina, infermeria i els tècnics de cures auxiliars d'infermeria (TCAE).</p>	<p>L'evidència aconseguida en aquest estudi, mostra un percentatge d'immunització de 30-35%, els motius més destacats per a l'acceptació de la vacuna van ser la comprensió del seu efecte, la consciència d'obligació professional de vacunar-se i el motiu principal pel qual els professionals no immunitzats van rebutjar la vacuna antigripal va ser el desinterès després d'haver-lo raonat, seguit pel fet de no considerar-se un transmissor superior a la resta de la població. Així mateix, el personal amb contracte fix es va immunitzar en major mesura i també trobem associació entre la categoria professional i la vacunació, sent més elevada la taxa de facultatius immunitzats en les categories d'infermeria i TCAE.</p>

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
2	Dialnet	Martín-Rodríguez, M ^a del Mar, Díaz-Berenguer, J. A., Alonso-Bilbao, J. L., Cabeza-Mora, A., Navarro-Vázquez, F., Espiñeira-Francés, A., & Nuez-Herrera, L. (2019). Efecto de la vacunación antigripal en trabajadores de atención primaria y población general de Gran Canaria: estudio transversal. <i>Atención Primaria</i> , 51(5), 300-309. Disponible a: https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6898347	Estudi observacional transversal en què es van utilitzar dues bases de dades, una de treballadors d'atenció primària de Gran Canària i una altra de la població total en la finalitat de determinar l'efecte de la vacunació antigripal d'aquests durant la campanya de vacunació antigripal 2015/2016.	Es va estudiar 1.868 professionals i 795.605 persones de la població general.	Els professionals sanitaris no immunitzats van tenir un risc de tenir grip 1,7 vegades superior al dels professionals vacunats. Es va considerar un probable efecte protector de la vacunació antigripal a la població general, així com una influència de l'estat vacunal dels sanitaris a les cobertures dels pacients. Les baixes cobertures registrades apunten a una necessitat d'implementar mesures que propiciïn una actitud més favorable davant de la vacunació antigripal.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
3	Dialnet	Tuells, J., García-Román, V., & Duro-Torrijos, J. L. (2020). Cobertura de vacunación antigripal (2011-2014) en profesionales sanitarios de dos departamentos de salud de la comunidad valenciana y servicios hospitalarios más vulnerables a la gripe. <i>Revista Española de Salud Pública</i> , 92, e201804019. Disponible a: https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7020754	Es va realitzar un estudi descriptiu transversal en l'objectiu de determinar les cobertures de vacunació antigripal del personal sanitari en dos departaments de salut de la Comunitat Valenciana a les temporades 2011-12, 2012-13 i 2013-14.	Els professionals assistencials dels Departaments de Salut de Torrevella i d'Elx-Crevillent a la província d'Alacant, Comunitat Valenciana.	Respecte a la categoria professional, el personal mèdic dels dos departaments va registrar les cobertures més baixes durant les campanyes vacunals analitzades, contràriament, la cobertura vacunal del personal d'infermeria va indicar a ambdós departaments una tendència ascendent. A pesar d'indicar un lleu increment en les cobertures antigripals en les campanyes estudiades, els professionals assistencials adscrits a tots dos departaments de salut van presentar unes taxes d'immunització contra la grip relativament baixes. Un programa detallat i centrat a aquests serveis i segmentada per grups professionals milloraria la cobertura vacunal i disminuiria la difusió de la grip als pacients hospitalitzats.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
4	Dialnet	Navalón Ramon, E., Martínez Pardo, I., Sendra Barbosa, T., Hernández Ferrando, N., Morcillo Escudero, B., & Esquer Hernandis, V. (2020). Uso de equipos móviles para aumentar la cobertura vacunal antigripal entre el personal sanitario. Ensayo comunitario de intervención. <i>Revista Española de Salud Pública</i> , 93, e201904017. Disponible a: https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7676791	Es va fer un assaig d'intervenció comunitària en l'objectiu de determinar si l'ús d'equips mòbils augmentaria la cobertura de la vacunació antigripal al personal sanitari d'una zona bàsica de salut d'AP de la Comunitat Valenciana.	Tot el personal sanitari d'atenció primària de la zona bàsica de salut. L'assignació va ser per conglomerats en una etapa, amb el PS d'un centre de salut com a grup d'intervenció i el de la resta de centres com a grup control.	Per grups, l'augment va ser notable entre els que van acollir la visita de l'equip mòbil, però no al grup de control. Conjuntament, entre tots els sanitaris es va ampliar d'un 31,3% de personal vacunat a un 50%, aquest augment va ser important. Com a conclusió es pot dir que la visita d'un equip mòbil és un factor significatiu i favorable.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
5	Dialnet	Sendagorta-Chacón, J. L., & Galíndez-Alberdi, I. (2018). Análisis de la cobertura de vacunación antigripal en el personal sanitario del Hospital Universitario Cruces, Baracaldo-Vizcaya, y zona atención primaria asociada en el periodo 2012 a 2015. <i>Gaceta Médica de Bilbao</i> , 115(4), 157-168. Disponible a: Análisis de la cobertura de vacunación antigripal en el personal sanitario del Hospital Universitario Cruces, Baracaldo – Vizcaya, y zona atención primaria asociada en el periodo 2012 a 2015 Sendagorta-Chacón Gaceta Médica de Bilbao (gacetamedicabilbao.eus)	Estudi descriptiu i analític que detallava la cobertura de la vacunació durant quatre temporades consecutives 2012 a 2015 al personal sanitari de l'Hospital Universitari Cruces segons les variables de grup professional i gènere.	Personal sanitari de l'Hospital Universitari Cruces i zona d'atenció primària associada.	El percentatge de vacunació antigripal entre els treballadors sanitaris de l'HUC ha aconseguit una mesura relativament satisfactòria principalment en els metges a pesar que s'indiquen nivells escassos en la resta de categories professionals, però durant el temps considerat s'observa un augment mantingut. És per això que es considera important continuar aconsellant la vacunació antigripal entre aquest personal sanitari fent intensificant en els grups professionals en els quals hi ha una menor cobertura, entre ells les infermeres.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
6	Cuiden	Hernández-García, I., Ferrer, M. J., García, C.I., & Aibar-Remón, C. (2021). Vacunación antigripal en estudiantes de medicina y enfermería en la era COVID-19:¿ Cómo mejorarla?. <i>Revista Española de Salud Pública</i> , 95 (1), e1-e12. Disponible a: https://www.sanidad.gob.es/biblioPublic/publicaciones/recursos_propios/resp/revista_cdrom/VOL95/ORIGINALES/RS95C_202110140.pdf	<p>Estudi transversal realitzat la temporada 2020-2021.</p> <p>L'objectiu d'aquest estudi va ser conèixer les mesures que, segons els estudiants de medicina i infermeria, podrien contribuir a millorar aquestes taxes de vacunació.</p>	<p>Alumnes de medicina i infermeria de la Universitat de Saragossa que realitzaven pràctiques a centres sanitaris durant el curs acadèmic 2020-2021.</p>	<p>Les principals indicacions aconsellades són perfeccionar la disponibilitat de la vacuna, millorar la formació sobre la vacuna antigripal, animar la vacunació per part del personal docent i augmentar la difusió de la informació sobre la campanya de vacunació. Aquest estudi mostra aquestes mesures a aplicar específicament als estudiants de medicina i infermeria amb què potencialment millorar les seves cobertures de vacunació antigripal perquè la vacunació antigripal d'aquests alumnes, igual que en els treballadors sanitaris, constitueix un component fonamental dels programes de control d'infeccions en els centres sanitaris.</p>

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
7	Cuiden	Fernández-Prada, M., González-Cabrera, J., Gil de Miguel, Á., & Huerta-González, I. (2020). Diseño y validación de un cuestionario sobre las actitudes de los profesionales sanitarios hacia la recomendación oficial de vacunación antigripal. <i>Revista Española de Salud Pública</i> , 93, e201904023. Disponible a: https://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1135-57272019000100097	Estudi instrumental, el mostreig va ser no probabilístic de tipus incidental. L'objectiu d'aquest treball va ser dissenyar el Qüestionari sobre les Actituds dels Professionals Sanitaris cap a les Recomanacions Oficials de Vacunació Antigripal.	288 professionals de Medicina, Infermeria i Farmàcia del Principat d'Astúries	La preparació concreta en vacunes en el darrer any o abans del començament de la campanya de vacunació s'indica com a component d'influència cap al fet que el professional sanitari aconselli la vacuna antigripal en els seus pacients. Diversos estudis consideren les raons per a la vacunació o no vacunació dels sanitaris assenyalen que la falta de coneixements, els dubtes sobre l'eficàcia de la vacuna o la por als efectes adversos postvacunals són els principals arguments de rebuig de la vacuna.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
8	Google Académico	López Vergés, J. (2018). Es vacunen contra la grip estacional els professionals de la salut?: revisió bibliogràfica. Disponible a: https://dugi-doc.udg.edu/handle/10256/15744	Revisió bibliogràfica durant els mesos de gener fins a maig de 2018. Revisar l'evidència científica sobre la vacunació antigripal en els professionals de la salut i identificar les diferències que existeixen segons l'edat, el sexe i el grup i saber quins factors influeixen en la decisió de vacunar-se.	Professionals de la salut.	Es considera que la vacunació de la grip és més elevada en els homes, també en una edat més adulta i en el col·lectiu dels metges/esses. Les barreres més importants per no vacunar-se són la por als efectes adversos, dubtar sobre l'eficàcia i efectivitat de la vacuna i la falta d'accessibilitat o de temps. Les motivacions més comunes són protegir-se i protegir als altres i confiar en l'eficàcia i seguretat de la vacuna. Les cobertures vacunals de la grip en la majoria països europeus són baixes.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA / OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
9	Google Académico	López Tejedor, A. M. (2017). Efectividad de la vacuna antigripal en el personal sanitario. Una revisión bibliográfica. Disponible a: https://uvadoc.uva.es/handle/10324/24691	Revisió bibliogràfica en l'objectiu d'identificar l'efectivitat de la vacunació antigripal al personal sanitari.	Personal sanitari.	Els beneficis més rellevants de la vacunació de la grip respecte al personal sanitari són la pròpia protecció i la cura del pacient. Es consideren inconvenients destacats la por als efectes secundaris i les reaccions adverses, els dubtes sobre l'eficàcia i seguretat de la vacuna i la baixa percepció del risc. Com a conclusió es considera la vacunació antigripal la mesura més efectiva per a evitar el contagi associat a les baixes per grip.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
10	Google Académico	Marquínez López de Calle, P. (2018). Vacunación de la gripe entre profesionales sanitarios: revisión bibliográfica. Disponible a: https://uvadoc.uva.es/handle/10324/31429	Revisió bibliogràfica per conèixer la cobertura entre professionals sanitaris i la vacunació de la grip, analitzant les taxes de vacunació per categoria professional i per centres, a més de l'estudi de les raons que motiven el personal sanitari vacunar-se i les barreres associades al rebuig de la vacunació.	Professionals sanitaris.	Els metges i les infermeres són el personal més vacunat i en el mitjà hospitalari és on es troben més taxes d'immunització. Durant l'estudi beneficis més rellevants, s'han destacat la protecció individual i la protecció del pacient. D'altra banda, la por als efectes secundaris i la falta de percepció de risc de contraure i transmetre la grip s'han presentat com els factors negatius a la immunització. La cobertura de vacunació davant de la grip continua sent baixa entre el personal sanitari. Són necessaris programes formatius adreçats als professionals sanitaris sobre els beneficis de la vacuna de la grip i els riscos que genera la no vacunació.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
11	Google Académico	<p>Rojas Alzate, S. (2020). La importancia de lavacunación y su rechazo en España. Una revisión bibliográfica. Disponible a: https://riull.ull.es/xmlui/handle/915/20288</p>	<p>Revisió bibliogràfica dels articles que analitzen el rebuig a la vacunació a Espanya en l'objectiu de conèixer l'impacte del rebuig a la vacunació a Espanya.</p> <p>Identificar les causes del rebuig a les vacunes i arguments per desmuntar i persuadir les persones que refusen la vacunació.</p>	Població espanyola.	<p>No existeix un moviment antivacunació organitzat com a tal al nostre país. Espanya és un dels països que presenta molt bones taxes de vacunació i una bona acceptació de la societat cap a les vacunes, però en els darrers anys el rebuig cap a les vacunes està en augment. Cada vegada és més gran l'esforç dels professionals a socavar el rebuig a les vacunes, mitjançant la transmissió d'informació a la població. Així i tot, cal adoptar noves mesures que redirigeixin l'enfocament del problema, no és només de temàtica sanitària, sinó també en l'àmbit dels mitjans de comunicació. Desenvolupar estratègies basades en els mitjans de comunicació, mitjançant internet en pàgines de divulgació científica de les xarxes socials que difonguin coneixement fiable i recomanacions oficials abans que qualsevol altra desinformació podrien ser les claus per guanyar el repte.</p>

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
12	PubMed	<p>Lorenc, T., Marshall, D., Wright, K. <i>et al.</i> Vacunación contra la influenza estacional de los trabajadores de la salud: revisión sistemática de la evidencia cualitativa. <i>BMC Health Serv Res</i> 17, 732 (2017). https://doi.org/10.1186/s12913-017-2703-4</p>	<p>Revisió sistemàtica de l'evidència qualitativa. Aquest estudi tenia com a objectiu sintetitzar evidències sobre les percepcions i experiències dels treballadors sanitaris de la vacunació contra la grip estacional.</p>	<p>Treballadors sanitaris.</p>	<p>Els motius pels quals els treballadors sanitaris decideixen no administrar-se la vacuna de la grip són les preocupacions sobre els efectes secundaris, l'escepticisme sobre l'eficàcia de la vacuna i la creença que la grip no és una malaltia greu. La implementació d'intervencions per promoure l'adopció de la vacunació pot enfrontar-se a barreres tant per les creences personals dels personals sanitaris com per les relacions entre la direcció i els empleats dins de les organitzacions objectives. Les intervencions per promoure la vacunació haurien de tenir en compte tant les creences individuals dels personals sanitaris destinats com el context organitzatiu en el qual s'implementen.</p>

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
13	PubMed	Thomas, R. E., & Lorenzetti, D. L. (2018). Interventions to increase influenza vaccination rates of those 60 years and older in the community. <i>The Cochrane database of systematic reviews</i> , 5(5), CD005188. Disponible a: https://doi.org/10.1002/14651858.CD005188.pub4	Es van fer cerques a diferents bases de dades i també a les llistes de referències d'estudis inclosos en l'objectiu d'avaluar l'accés, el proveïdor, el sistema i les intervencions socials per augmentar l'acceptació de la vacunació contra la influència.	Persones de 60 anys o més a la comunitat	Identifiquen intervencions que van demostrar efectes positius significatius d'intensitat baixa (postals), mitjana (trucades telefòniques personalitzades) i alta (visites domiciliàries, facilitadors) que augmenten la demanda comunitària de vacunació, milloren l'accés i milloren la resposta del sistema/proveïdor.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
14	PubMed	Okoli, G. N., Reddy, V. K., Lam, O., Abdulwahid, T., Askin, N., Thommes, E., Chit, A., Abou-Setta, A. M., & Mahmud, S. M. (2021). Interventions on health care providers to improve seasonal influenza vaccination rates among patients: a systematic review and meta-analysis of the evidence since 2000. <i>Family practice</i> , 38(4), 524–536. Disponible a: https://doi.org/10.1093/fampra/cmaa149	Revisió sistemàtica en l'objectiu de resumir l'evidència sobre les intervencions als proveïdors d'atenció de la salut per augmentar les taxes de vacunació contra la influença estacional.	Personal sanitari proveïdors d'atenció mèdica. (metges/ infermeres / farmacèutics)	L'evidència és limitada i de qualitat baixa a moderada, suggereix que diverses formes d'educació per a metges i infermeres, i l'ús de recordatoris per part d'aquests, poden ser efectius per augmentar les taxes de vacunació. Es necessiten estudis d'alta qualitat per a una base d'evidència més sòlida per informar i comprendre millor l'eficàcia/efectivitat de diverses intervencions centrades en els proveïdors d'atenció mèdica per augmentar la vacunació.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
15	PubMed	<p>Bechini, A., Lorini, C., Zanobini, P., Mandò Tacconi, F., Boccalini, S., Grazzini, M., Bonanni, P., & Bonaccorsi, G. (2020). Utility of Healthcare System-Based Interventions in Improving the Uptake of Influenza Vaccination in Healthcare Workers at Long-Term Care Facilities: A Systematic Review. <i>Vaccines</i>, 8(2), 165.</p> <p>Disponible a: https://doi.org/10.3390/vaccines8020165</p>	<p>Revisió sistemàtica a diferents bases de dades per proporcionar una síntesi dels estudis disponibles sobre el tipus d'intervencions basades en el sistema d'atenció mèdica als centres d'atenció a llarg termini. Serien més útils per millorar l'acceptació de la vacunació entre els treballadors de la salut.</p>	<p>Els treballadors sanitaris que treballen en centres d'atenció a llarg termini.</p>	<p>Les intervencions basades en el sistema d'atenció mèdica poden ser útils per millorar l'acceptació de la vacunació contra la influència entre els treballadors de la salut. L'heterogeneïtat dels treballadors en centres a llarg termini i la fragmentació de les intervencions proposades als estudis impedeixen identificar les estratègies més efectives per millorar la taxa de vacunació. Com calia esperar, la vacunació obligatòria sembla que és la intervenció més útil per augmentar l'acceptació de la vacunació en els treballadors sanitaris. L'estudi suggereix que es van obtenir millors resultats en l'acceptació de la vacunació als treballadors de la salut en combinar més intervencions a diferents àrees. Les campanyes educatives per si soles no podrien tenir un impacte a la cobertura de vacunació.</p>

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
16	PubMed	Imai, C., Toizumi, M., Hall, L., Lambert, S., Halton, K., & Merollini, K. (2018). A systematic review and meta-analysis of the direct epidemiological and economic effects of seasonal influenza vaccination on healthcare workers. <i>PloS one</i> , 13(6), e0198685. Disponible a: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0198685	Revisió sistemàtica per sintetitzar l'evidència més recent de l'efectivitat epidemiològica i econòmica directa de la vacunació contra la influència estacional entre els treballadors de la salut.	Treballadors de la salut	Els resultats van mostrar un efecte significatiu a la incidència d'influença confirmada per laboratori. La durada de l'absentisme també es va escurçar amb la vacunació. Les troballes van reforçar els efectes de la vacuna contra la influència en la reducció de la incidència d'infeccions i la durada de l'absentisme. Aquests passos són fonamentals per establir la sostenibilitat i la rendibilitat dels programes de vacunació i donar suport a la política d'immunització dels treballadors sanitaris.

Article	BASE DE DADES	REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA	METODOLOGIA/ OBJECTIU	POBLACIÓ	RESULTATS/CONCLUSIONS
17	Cinahl	Black, CL, Xin Yue, Ball, SW, Fink, RV, de Perio, MA, Laney, AS, Williams, WW, Graitcer, SB, Fiebelkorn, AP, Peng-Jun Lu, Devlin, R., Yue, X. , & Lu, P.-J. (2018). Cobertura de vacunación contra la influenza entre el personal de atención médica: Estados Unidos, temporada de influenza 2017-18. <i>MMWR: Informe semanal de morbilidad y mortalidad</i> , 67 (38), 1050–1054. Disponible a: https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6738a2	Enquesta de panell per Internet de 2,265 membres del personal d'atenció mèdica dels Estats Units per estimar la cobertura de vacunació contra la influència entre aquestes persones durant la temporada d'influença 2017-18.	Personal d' atenció mèdica	La cobertura de vacunació contra la influència entre el personal d'atenció mèdica durant la temporada 2017-18 va ser similar a les quatre temporades anteriors. Els requisits de vacunació i la promoció de la vacunació al lloc de treball es van associar amb una cobertura més gran; la cobertura va ser més baixa entre el personal de l'entorn d'atenció a llarg termini, que tenia menys probabilitats d'informar els requisits de vacunació. La implementació d'estratègies integrals d'intervenció en el lloc de treball basades en l'evidència és important per garantir que el personal d'atenció mèdica i els pacients estiguin protegits contra la influència.

Taula d'elaboració pròpia.

ANÀLISIS I DISCUSSIÓ.

L'objectiu principal d'aquesta revisió bibliogràfica és elaborar un programa d'educació per a la salut per impulsar la promoció de la vacunació de la grip adreçada a les infermeres. És per això que ens centrem a detectar els motius pels quals les infermeres s'administren o no la vacuna de la grip, en augmentar els coneixements sobre la vacunació contra el virus Influència i en com mentalitzar les infermeres de la necessitat de la vacunació de la grip. Imai et al., (2018) explica que la vacunació contra la influència estacional dels treballadors sanitaris és una mesura fonamental per als esforços de prevenció i control en els entorns d'atenció mèdica.

Hem de tenir en compte que la infermera té un treball important en prevenir, diagnosticar i tractar la malaltia, però també s'ha de tenir en compte que les infermeres són els principals promotors de la vacunació en el seu entorn laboral i en la resta de grups de risc, estan identificades com les defensores més importants i la principal font d'informació sobre vacunació per als pacients (Okoli et al., 2021). D'altra banda, la infermera també forma part d'aquest conjunt de risc als que s'aconsella la vacunació antigripal, vacunant-se, aporta beneficis tan propis com per als seus pacients o inclús per la resta de població. És per això, que és primordial el seu comportament davant la mateixa protecció.

Tot i això, la cobertura de vacunació al col·lectiu sanitari a Espanya se situa entre el 15% i el 28%, una xifra sensiblement baixa en comparació amb el 75% que recomana l'organització Mundial de la Salut (OMS) (Queipo et al., 2020; Sendagorta & Galíndez, 2018; López, 2017). Al nostre país, la cobertura vacunal en sanitaris, presenta una evolució descendent des del 2012 (Tuells et al., 2020). És per aquest motiu que crec apropiat analitzar les explicacions de l'esmentat col·lectiu que s'oposa a vacunar-se, d'aquesta manera sabem com posar en marxa mesures que fomenten una conducta més positiva enfront de la vacunació antigripal.

Després d'estudiar les causes perquè les infermeres decideixen si posar-se o no la vacuna antigripal arribo a la següent conclusió. Els principals motius pels quals els sanitaris decideixen no rebre la vacuna antigripal són principalment, la falta de coneixements, els dubtes sobre eficàcia de la vacuna i el temor dels efectes secundaris i les reaccions adverses després de l'administració de la vacuna (Queipo et al., 2020; Fernández et al., 2020; Tuells et al., 2020; Fernández et al., 2020; López, 2018; López, 2017; Marquínez, 2018; Lorenc et al., 2017; Rojas, 2020). Caldria considerar alguns

altres motius de rebuig de la vacuna com serien no considerar-se un transmissor superior a la resta de la població o tenir la percepció d'una baixa eficàcia respecte a l'efectivitat de la vacuna (Navalón et al., 2020).

Observem que també estan els motius pels quals els professionals sanitaris sí que decideixen vacunar-se, les principals raons analitzades són l'autoprotecció, la protecció dels seus convivents o inclús la dels seus pacients (Fernández et al., 2020; López, 2018; López, 2017; Marquínez, 2018; Lorenc et al., 2017). Cal considerar que també hi ha algunes altres causes d'acceptació de la vacuna, algunes de les més rellevants serien l'assimilació de la seva eficàcia o la percepció de l'obligació professional d'immunitzar-se (Queipo et al., 2020; Fernández et al., 2020)

Després de revisar la literatura es podria dir que les millors intervencions per fomentar la vacunació entre el personal sanitari serien, la inclusió de les cobertures vacunals en els incentius, la resolució de dubtes respecte a la vacunació mitjançant suports electrònics o bé la creació d'equips itinerants de vacunació (Martín-Rodríguez et al., 2019; Tuells et al., 2020; Thomas & Lorenzetti, 2018), si bé és cert que les campanyes educatives realitzades per infermeres líders involucrades al programa, són una estratègia eficaç per augmentar la cobertura vacunal entre els treballadors, aquestes estan especialment capacitades per promoure la vacunació contra la influència entre el personal (Bechini et al., 2020).

Aquestes són intervencions importants per millorar la cobertura de la vacunació antigripal del personal sanitari, però, tanmateix, també podem tenir en compte que, Queipo et al. (2020) també conclouen que els resultats del seu estudi constaten que també hi ha relació entre el tipus de contracte i la vacunació antigripal, demostrant més adherència a la mateixa el personal amb plaça fixa. O bé com diu Rojas (2020) poder fer servir la tècnica del "consell breu" que és un mètode d'educació sanitària directa i personalitzat, de curta durada (3-15 min), sistemàtic, universal, estructurat i integrat en la pràctica clínica. Es tracta de la mínima recomanació oportunista del professional sanitari als pacients inclosos en els grups de risc. Ha mostrat ser efectiu per incrementar les taxes de cobertura de diferents vacunes.

Al final és important tenir en compte com millorar les cobertures de vacunació antigripal entre els estudiants d'infermeria, així crear una cultura d'acceptació de la vacuna de la grip durant els anys de formació universitària, millorant d'aquesta manera també les dels futurs

treballadors sanitaris. Hernández et al. (2021) determinen que, entre principals mesures proposades per millorar la cobertura estan relacionades en intentar millorar l'accessibilitat de la vacuna, facilitar més formació sobre la vacuna antigripal, promoure la vacunació per part del personal docent i augmentar la difusió de la informació sobre la campanya de vacunació. Augmentant la cobertura de vacunació dels estudiants d'infermeria també es constitueix un component fonamental dels programes de control d'infeccions als centres sanitaris.

CONCLUSIÓ.

En la finalitat d'elaborar un programa d'educació per a la salut per tal d'impulsar la promoció de la vacunació de la grip adreçada a les infermeres, hem realitzat aquesta revisió bibliogràfica. D'aquesta manera poder ampliar els coneixements en relació amb la vacunació contra el virus Influència i també poder analitzar els motius pels quals les infermeres s'administren o no la vacuna de la grip. Tenint en compte que aquests motius es repeteixen, examinem cada un d'ells per intentar adaptar futures estratègies, tant de comunicació com d'intervenció en el propòsit d'augmentar les cobertures vacunals en les següents campanyes.

Es compta amb informació que permet arribar a la següent conclusió, en primer lloc, cal destacar que pràcticament en tots els articles s'ha trobat que el compliment de la vacunació contra la grip per part d'infermeria és molt baix i s'aconsella l'administració anual de la vacuna, ja que es considera la mesura més eficient a fi de disminuir la propagació de la malaltia i l'absentisme laboral. Seguidament, tal com hem pogut comprovar, els motius principals per no vacunar-se són la falta de coneixements, els dubtes sobre eficàcia de la vacuna i el temor dels efectes secundaris i de les reaccions adverses després de l'administració de la vacuna i, les principals raons de les infermeres davant la decisió de vacunar-se són, l'autoprotecció, la protecció dels seus convivents o inclús la dels seus pacients, també l'assimilació de la seva eficàcia o la percepció de l'obligació professional d'immunitzar-se.

Després d'explicar els motius pels quals els professionals no es vacunen, arribem a la conclusió que és molt important augmentar els coneixements dels professionals sobre la vacunació de la grip, d'aquesta manera prendre consciència del perill que suposa el contagi. Els resultats obtinguts poden servir de reflexió de cara a establir estratègies que potencien una major participació i compromís millorant les cobertures entre els professionals sanitaris i fent que aquests aconsellin de forma més segura la vacunació en

els seus pacients. Per tant, per tal d'augmentar aquests coneixements és necessari elaborar un Programa d'educació per a la salut, en aquest és rellevant que s'iniciïn accions de formació sobre la grip i la seva vacuna, cal motivar i ajudar a la participació sobretot als professionals més implicats en la campanya de vacunació. També és convenient activar campanyes en les xarxes socials i fer propagació d'informació en els canals en línia, com ara en les plataformes dels centres i per correu electrònic. Així mateix, també seria eficaç utilitzar cartells informatius i aprofitar a difondre informació en els taulers d'anuncis. D'aquesta manera, s'espera un creixement de la cobertura vacunal.

Els objectius d'aquest treball estan enfocats a les infermeres. Aquesta revisió recull informació rellevant i té una estructura sòlida, però es veu limitada a causa de ser molt específica en aquesta població. Gairebé tota la informació extreta, no analitza les infermeres solament sinó que a tots els professionals sanitaris. L'escassetat de dades o de dades més ajustades al nostre propòsit, és un aspecte que ha limitat la mida de la mostra. Així que detallada aquesta dificultat, estaria bé obtenir futures línies de recerca amb les quals poder estudiar més detallat i concret aquest tema específicament en les infermeres.

BIBLIOGRAFIA

- Bechini, A., Lorini, C., Zanobini, P., Mandò Tacconi, F., Boccalini, S., Grazzini, M., Bonanni, P., & Bonaccorsi, G. (2020). Utility of Healthcare System-Based Interventions in Improving the Uptake of Influenza Vaccination in Healthcare Workers at Long-Term Care Facilities: A Systematic Review. *Vaccines*, 8(2), 165. Disponible a: <https://doi.org/10.3390/vaccines8020165>
- Black, CL, Xin Yue, Ball, SW, Fink, RV, de Perio, MA, Laney, AS, Williams, WW, Graitcer, SB, Fiebelkorn, AP, Peng-Jun Lu, Devlin, R., Yue, X. , & Lu, P.-J. (2018). Cobertura de vacunación contra la influenza entre el personal de atención médica: Estados Unidos, temporada de influenza 2017-18. *MMWR: Informe semanal de morbilidad y mortalidad*, 67 (38), 1050–1054. Disponible a: <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6738a2>
- Fernández-Prada, M., González-Cabrera, J., Gil de Miguel, Á., & Huerta-González, I. (2020). Diseño y validación de un cuestionario sobre las actitudes de los profesionales sanitarios hacia la recomendación oficial de vacunación antigripal. *Revista Española de Salud Pública*, 93, e201904023. Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7676822>
- García, A., Fernández-Prada, M., Aristegui, J., Moreno, D., Redondo, E., & Jimeno, I. Documento de actualización y reflexión sobre la vacunación antigripal en España [Internet]. 2018 [cited 2021 Mar 13]. Disponible a: <https://vacunasaep.org/sites/vacunasaep.org/files/gripe-documento-aev-aep-semergen-semg-sempsph-segg.pdf>

- Hernández-García, I., Ferrer, M. J., García, C.I., & Aibar-Remón, C. (2021). Vacunación antigripal en estudiantes de medicina y enfermería en la era COVID-19: ¿Cómo mejorarla?. *Revista Española de Salud Pública*, 95(1), e1-e12. Disponible a: https://www.sanidad.gob.es/biblioPublic/publicaciones/recursos_propios/resp/revista_cdrom/VOL95/ORIGINALES/RS95C_202110140.pdf
- Imai, C., Toizumi, M., Hall, L., Lambert, S., Halton, K., & Merollini, K. (2018). A systematic review and meta-analysis of the direct epidemiological and economic effects of seasonal influenza vaccination on healthcare workers. *PloS one*, 13(6), e0198685. Disponible a: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0198685>
- Institut Català de la Salut. (ICS 2019). Fitxa grip, professionals sanitaris.
- López Tejedor, A. M. (2017). Efectividad de la vacuna antigripal en el personal sanitario. Una revisión bibliográfica. Disponible a: <https://uvadoc.uva.es/handle/10324/24691>
- López Vergés, J. (2018). Es vacunen contra la grip estacional els professionals de la salut?: revisió bibliogràfica. Disponible a: <https://dugi-doc.udg.edu/handle/10256/15744>
- Lorenc, T., Marshall, D., Wright, K., Sutcliffe, K. i Sowden, A. (2017). Vacunació contra la grip estacional dels treballadors sanitaris: revisió sistemàtica de l'evidència qualitativa. *BMC health services research*, 17 (1), 732. Disponible a: <https://doi.org/10.1186/s12913-017-2703-4>
- Marquínez López de Calle, P. (2018). Vacunación de la gripe entre profesionales sanitarios: revisión bibliográfica. Disponible a: <https://uvadoc.uva.es/handle/10324/31429>

Martín-Rodríguez, M^a del Mar., Díaz-Berenguer, J. A., Alonso-Bilbao, J. L., Cabeza-Mora, A., Navarro-Vázquez, F., Espiñeira-Francis, A., & Nuez-Herrera, L. (2019). Efecto de la vacunación antigripal en trabajadores de atención primaria y población general de Gran Canaria: estudio transversal. *Atención Primaria*, 51(5), 300-309. Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6898347>

Ministerio de Salud (MINSAL; 2021) Preguntas y respuestas sobre la vacunación frente a la gripe. Disponible a: https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/vacunaciones/programasDeVacunacion/gripe/faq/docs/Preguntas_respuestas_gripe_ciu_dadanos_2021-2022.pdf

Navalón Ramon, E., Martínez Pardo, I., Sendra Barbosa, T., Hernández Ferrando, N., Morcillo Escudero, B., & Esquer Hernandis, V. (2020). Uso de equipos móviles para aumentar la cobertura vacunal antigripal entre el personal sanitario. Ensayo comunitario de intervención. *Revista Española de Salud Pública*, 93, e201904017. Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7676791>

Okoli, G. N., Reddy, V. K., Lam, O., Abdulwahid, T., Askin, N., Thommes, E., Chit, A., Abou-Setta, A. M., & Mahmud, S.M. (2021). Interventions on health care providers to improve seasonal influenza vaccination rates among patients: a systematic review and meta-analysis of the evidence since 2000. *Family practice*, 38(4), 524–536. Disponible a: <https://doi.org/10.1093/fampra/cmaa149>

Queipo-Herías, Y., Sánchez-Zaballos, M., Zuazua-Rico, D., Mosteiro-Díaz, M., & Maestro-Gonzalez, A. (2020). Actitud del personal sanitario frente a la vacunación antigripal en el hospital de referencia del Principado de Asturias. *Revista Española de Salud Pública*, 93, e201908057. Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7676776>

- Rojas Alzate, S. (2020). La importancia de la vacunación y su rechazo en España. Una revisión bibliográfica. Disponible a:
<https://riull.ull.es/xmlui/handle/915/20288>
- de Salut, D. (2018). La vacunació antigripal en els professionals sanitaris [cartell]. Disponible a:
https://scientiasalut.gencat.cat/bitstream/handle/11351/3938/vacunacio_antigripal_professionals_sanitaris_2018.pdf?sequence=1
- de Salut, D. (2021). Recomanacions de vacunació contra la grip, campanya 2021-2022. Disponible a:
https://salutpublica.gencat.cat/web/.content/minisite/aspcat/promocio_salut/vacunacions/06vacunacio-antigripal/informacio-de-temporada/Recomanacions-vacunacio-antigripal-2021-2022.pdf
- Sendagorta-Chacón, J. L., & Galíndez-Alberdi, I. (2018). Análisis de la cobertura de vacunación antigripal en el personal sanitario del Hospital Universitario Cruces, Baracaldo–Vizcaya, y zona atención primaria asociada en el periodo 2012 a 2015. *Gaceta Médica de Bilbao*, 115(4), 157-168. Disponible a:
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6729758>
- Thomas, R. E., & Lorenzetti, D. L. (2018). Interventions to increase influenza vaccination rates of those 60 years and older in the community. *The Cochrane database of systematic reviews*, 5(5), CD005188. Disponible a: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD005188.pub4>
- Tuells, J., García-Román, V., & Duro-Torrijos, J. L. (2020). Cobertura de vacunación antigripal (2011-2014) en profesionales sanitarios de dos departamentos de salud de la comunidad valenciana y servicios hospitalarios más vulnerables a la gripe. *Revista Española de Salud Pública*, 92, e201804019. Disponible a:
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7020754>